

คอลัมน์ “จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง”

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันพฤหัสบดีที่ 26 ตุลาคม 2543

พันธมิตรทางการเมือง

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

สังคมการเมืองไทย ‘พัฒนา’ มาสู่ระดับที่ยืดหลัก ‘ไม่มีมิตรแท้ ไม่มีศัตรูถาวร’ เป็น ‘กติกาการเล่นเกม’ (Rule of the Game) พรรคการเมืองที่เคยเป็นอริกัน หรือยืนอยู่ปากตรงกันข้ามกัน เมื่อถึงฤดูกาลผสมพันธุ์ สามารถผสมพันธุ์จัดตั้งกันได้อย่างหน้าตาเฉย โดยลืมเลือนความเป็นปรปักษ์ และความเลวทั้งหมดของฝ่ายตรงข้ามได้อย่างง่ายดาย คติพจน์ ‘ไม่มีมิตรแท้ ไม่มีศัตรูถาวร’ เอื้ออำนวยการจัดตั้งรัฐบาลผสมในช่วงเวลาสามทศวรรษเศษที่ผ่านมา จนคติพจน์ดังกล่าวนี้แปรสภาพเป็น ‘กติกาการเล่นเกม’ ของสังคมการเมืองไทย ภายใต้ ‘กติกาการเล่นเกม’ ดังกล่าวนี ความแตกต่างด้านอุดมการณ์ก็ดี ความแตกต่างของบรรทัดฐานทางจริยธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นความซื่อสัตย์สุจริตก็ดี มิใช่อุปสรรคสำคัญในการผสมรัฐบาล ตราบเท่าที่การผสมรัฐบาลให้ประโยชน์แก่พรรคการเมืองทุกพรรคที่ร่วมรัฐบาลในระดับที่น่าพอใจ

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พรรคประชาธิปไตยมีที่ท่าเพลิงพล้ำพรรคไทยรักไทย ซึ่งมี ‘พลังดูด’ เหนือกว่า ด้วยเหตุตั้งนั้น ผู้นำพรรคประชาธิปไตยจึงพยายามฉีกพรรคร่วมรัฐบาลจัดตั้ง พันธมิตร 6 พรรค เพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมหลังการเลือกตั้ง หัวหน้าพรรคประชาธิปไตยแสดงจุดยืนเป็นปรปักษ์ หัวหน้าพรรคไทยรักไทยอย่างเด่นชัด โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างเล่นเกมการเมืองสาดโคลนซึ่งกันและกัน และประณามซึ่งกันและกัน

ความพยายามของหัวหน้าพรรคประชาธิปไตยในการจัดพันธมิตร 6 พรรค เพื่อจัดตั้งรัฐบาลผสมหลังการเลือกตั้ง ก่อให้เกิดผลกระทบทางการเมืองที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ

ประการแรก การจัดตั้งพันธมิตรทางการเมืองที่ถาวรมีผลในการล้มล้างกติกาการเล่นเกม ‘ไม่มีมิตรแท้ ไม่มีศัตรูถาวร’ เพราะจะก่อให้เกิดพันธมิตรทางการเมือง 2 กลุ่มใหญ่ที่อยู่ตรงกันข้ามและตั้งป้อมเป็นอริต่อกัน ฝ่ายที่รวบรวมกำลังคนได้มากกว่าย่อมมีโอกาสในการจัดตั้งรัฐบาล หากพันธมิตรถาวรเกิดขึ้นจริง สังคมการเมืองไทยจะประกอบด้วย ‘พันธมิตรประชาธิปไตย’ กับ ‘พันธมิตรไทยรักไทย’ ฝ่ายที่เพียงพล้ำจะไม่สามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ ฝ่ายที่สามารถจัดตั้ง

รัฐบาลได้จะต้องจัดสรรสิ่งจูงใจในการผนึกพันธมิตรอย่างแนบแน่น หนทางในการผนึกพันธมิตรทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล ก็คือ การจัดระบบ ‘เก้าอี้คนตรี’ ให้หัวหน้าพรรคร่วมรัฐบาลเวียนกันดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และการจัดสรรกระทรวงที่อุดมด้วยส่วนเกินทางเศรษฐกิจให้พรรคร่วมรัฐบาลเวียนกันเข้าไปเสพสุข ระบบพันธมิตรถาวรดังที่พรรณนาข้างต้นนี้จึงไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพของสังคมการเมืองไทย เพราะก่อให้เกิดการผูกขาดในตลาดการเมือง โดยที่ฝ่ายค้านไม่สามารถตรวจสอบและถ่วงดุลฝ่ายรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง ความมุ่งมาดที่จะจัดตั้งรัฐบาลด้วยการผนึกพันธมิตรทางการเมืองดังที่ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน มีผลในการทำลายจารีตในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม 2516 การจัดตั้งรัฐบาลยึดถือหลักการว่า พรรคการเมืองที่มีสมาชิกในสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดจะเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล หลักการดังกล่าวนี้กลายมาเป็นจารีตทางการเมืองในเวลาต่อมา ทั้งที่รัฐธรรมนูญฉบับต่างๆมิได้กำหนดหลักการปฏิบัติในเรื่องนี้ ในอดีตที่เป็นมา นายชวน หลีกภัยยึดหลักปฏิบัติในเรื่องนี้อย่างมั่นคง ดังจะเห็นได้ว่า ในการเลือกตั้งปี 2538 พรรคประชาธิปัตย์เปลี่ยงพล้ำพรรคชาติไทย นายชวนแสดงความเป็นสุภาพบุรุษ โดยให้พรรคชาติไทยเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แม้ว่าจะมีลูกพรรคจำนวนมากผลักดันให้พรรคประชาธิปัตย์ผนึกกับพรรคพันธมิตรเพื่อแย่งชิงการจัดตั้งรัฐบาล แต่ นายชวนมิได้โอนอ่อนตามแรงผลักดันดังกล่าวนี้ โดยแสดงความมั่นคงในการยึดถือและปฏิบัติตามจารีตของสังคมการเมืองไทย แต่คราวนี้ นายชวนกลับเป็นผู้นำในการแหกจารีตดังกล่าวนี้เอง โดยแสดงความเห็นอย่างชัดเจนว่า แม้พรรคประชาธิปัตย์จะกลายเป็นพรรคอันดับสอง แต่ยังคงสามารถจัดตั้งรัฐบาลได้ หาก พันมิตร 6 พรรค ผนึกตัวอย่างเหนียวแน่น หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ไปไกลถึงกับ ‘อวยเหยื่อ’ ว่า หาก พันมิตร 6 พรรคสามารถผนึกตัวได้สำเร็จ และพรรคชาติพัฒนาได้ที่นั่ง ส.ส. มากกว่าพรรคพันธมิตรใดๆ พรรคประชาธิปัตย์จะสนับสนุนให้หัวหน้าพรรคชาติพัฒนาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จนลูกพรรคชาติพัฒนาเรียกร้องให้ทำสัญญาพันธมิตรให้ชัดเจน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มิได้กำหนดหลักการให้พรรคที่มี ส.ส. มากที่สุดเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล เพียงแต่มีบทบัญญัติว่า สภาผู้แทนราษฎรจักต้องพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีให้แล้วเสร็จภายใน 30 วันนับตั้งแต่วันที่มีการเรียกประชุมรัฐสภาเป็นครั้งแรก (มาตรา 202) หากพ้นกำหนด 30 วันแล้วยังไม่ได้ตัวนายกรัฐมนตรี (ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร) ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรนำความขึ้นกราบบังคมทูลเพื่อ

ทรงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งบุคคลซึ่งได้รับคะแนนเสียงสูงสุดเป็นนายกรัฐมนตรี (มาตรา 203)

แม้ว่าข้อเสนอของนายชวน หลีกภัยในการฉีก *พันธมิตร 6 พรรค* เพื่อจัดตั้งรัฐบาลมิได้ผิดบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ แต่มีผลในการทำลายครรลองการปกครองระบอบประชาธิปไตย หาก *พันธมิตร 6 พรรค* ฉีกตัวเป็นพรรคการเมืองเดียวกันก่อนการเลือกตั้ง แล้วชนะการเลือกตั้งโดยเป็นพรรคที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุด เสียงครหาเกี่ยวกับการจัดตั้งรัฐบาลย่อมไม่มี แต่ถ้าพรรคประชาธิปัตย์กลายเป็นพรรคอันดับสอง แล้วยังดันทุรังในการจัดตั้งรัฐบาลโดยอ้างอิงสัญญา *พันธมิตร 6 พรรค* ไม่เพียงแต่พรรคประชาธิปัตย์เท่านั้นที่เสื่อมเสียศักดิ์ศรี ชื่อเสียงเกียรติคุณของนายชวน หลีกภัย ซึ่งสั่งสมมาเป็นเวลายาวนานจะมลายหายไปในช่วงพริบตา

เหตุใดนายชวน หลีกภัยกับ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรจึงกลายมาเป็นปรปักษ์ ถึงขั้นที่ต้องเปลี่ยนแปลงกติกาของสังคมการเมืองไทย จากกรอบ *'ไม่มีมิตรแท้ ไม่มีศัตรูถาวร'* มาเป็นการแบ่งขั้วเพื่อแยกแยะพันธมิตรกับปรปักษ์ถาวรอย่างชัดเจน

เมื่อนายชวน หลีกภัยดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกระหว่างปี 2535 – 2538 นั้น พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตรได้ร่วมรัฐบาลในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในเดือนตุลาคม 2537 ในนามพรรคพลังธรรม ในครั้งกระนั้น ไม่มีวีแววว่า บุคคลทั้งสองมีอาการศรัลดีไม่กินกัน

แต่ความรู้สึกเป็นปรปักษ์ก่อตัวอย่างฉับพลันในทันทีที่ พ.ต.ท. ทักษิณประกาศอย่างเป็นทางการในการแย่งชิงเก้าอ้นายกรัฐมนตรี โดยมีได้ประกาศเพียงวาจา หากแต่ได้ปฏิบัติการ 'ดูด' นักการเมืองที่มีศักยภาพในการชนะการเลือกตั้งเข้าพรรค รวมทั้งนักการเมืองจากพรรคประชาธิปัตย์ด้วย ซึ่งก่อให้เกิดความตึงเครียดหนักในหมู่ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์อย่างยิ่ง สงครามระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคไทยรักไทยจึงปะทุขึ้น นายชวนเพิ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เพียงสองครั้งสองครา และยังมีศักยภาพที่จะยึดครองเก้าอ้นี้ต่อไป อย่างน้อยในสายตาของตนเอง ถึงเก้าอ้นายกรัฐมนตรีมิใช่สมบัติของนายชวน แต่อาการหวงแหนเป็นธรรมชาติของปุถุชน ในเมื่อนายชวนนั่งเก้าอ้นี้มานานหลายปี จึงรู้สึกถึงความเป็นปรปักษ์เมื่อ พ.ต.ท. ทักษิณประกาศชิงเก้าอ้นี้ 'ของตน'

แม้ว่าพรรคร่วมรัฐบาลจะร่วมประชุม *พันธมิตร 6 พรรค* กับพรรคประชาธิปัตย์ แต่ดูเหมือนว่า จะไม่มีพรรคการเมืองใดที่พร้อมที่จะร่วมหัวจมท้ายกับพรรคประชาธิปัตย์ในการ

แยกข้าวการเมืองให้ชัดเจน อย่างน้อยที่สุด ผู้นำพรรคชาติพัฒนาและพรรคชาติไทยแสดงออกซึ่งท่าทีดังกล่าวนี้

การเลือกตั้งเป็น 'การลงทุน' ทางการเมืองที่ต้องใช้เงินทุนจำนวนมาก สำหรับพรรคการเมืองขนาดกลางขึ้นไป ต้องใช้เงินทุนระดับพันล้านเป็นอย่างน้อย โดยที่พรรคขนาดใหญ่บางพรรคอาจใช้เงินทุนระดับหมื่นล้าน การจับกลุ่มพันธมิตรทางการเมืองโดยแยกข้าว เพื่อให้เห็น 'มิตรแท้ ศัตรูถาวร' อย่างชัดเจน ก่อให้เกิด *ภาวะการเสี่ยงทางการเมือง (Political Risks)* โดยไม่จำเป็น หากการจับกลุ่มผิดพลาด เงินลงทุนในการเลือกตั้งระดับพันล้านหรือหมื่นล้านนั้น จะหายวับไปกับตา การยึดคติพจน์ 'ไม่มีมิตรแท้ ไม่มีศัตรูถาวร' ในการจัดระเบียบทางการเมืองช่วยลดภาวะความเสี่ยงในการลงทุน ภายใต้ระเบียบดังกล่าวนี้ พรรคการเมืองมีเสรีภาพในการย้ายข้าว เพื่อหาผลตอบแทนจากการลงทุนคืนมา ด้วยเหตุดังนี้ การสลายกติกากำหนดเล่นเกม 'ไม่มีมิตรแท้ ไม่มีศัตรูถาวร' ในสังคมการเมืองไทยจึงเป็นเรื่องยากยิ่ง เพราะกติกากำหนดเกมดังกล่าวนี้ สอดรับกับธรรมชาติของการลงทุนทางการเมือง ซึ่งนับวันต้องใช้เงินทุนเพิ่มขึ้น

ถึงพรรคร่วมรัฐบาลจะร่วมประชุม *พันธมิตร 6 พรรค* กับพรรคประชาธิปัตย์ แต่ถ้าพรรคประชาธิปัตย์กลายเป็นพรรคอันดับสองหลังการเลือกตั้ง การโยกบินจากแกนประชาธิปัตย์ของ *'พันธมิตร'* เหล่านี้เป็นเรื่องคาดหมายได้ ถึงเวลานั้น ผู้นำพรรคประชาธิปัตย์อาจต้องนอนเลียแผลอันเกิดจากความพยายามในการแยกแยะ *'มิตรแท้'* กับ *'ศัตรูถาวร'*